

ШЛЯХИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТІЙКОСТІ ДЕРЖАВИ У КОНТЕКСТІ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ДЛЯ УКРАЇНИ

Анотація

В аналітичній записці розглядається зв'язок формування національної стійкості з процесом забезпечення сталого розвитку держави і суспільства. Проаналізовані завдання, встановлені для України у рамках Цілей сталого розвитку як глобальної програми ООН. З огляду на необхідність забезпечення миру і безпеки в Україні як ключового елементу сталого розвитку нашої держави детально досліджені особливості реалізації завдань, визначених у рамках Національної доповіді «Цілі сталого розвитку: Україна» (ціль 16 «Мир, справедливість та сильні інститути»). Виявлені деякі проблемні питання щодо здійснення моніторингу за ходом виконання відповідних завдань. Запропоновані шляхи підвищення ефективності реалізації державної політики з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій, розбудови стійкого миру в Україні.

ШЛЯХИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТІЙКОСТІ ДЕРЖАВИ У КОНТЕКСТІ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ДЛЯ УКРАЇНИ

Питання забезпечення національної стійкості набуло для більшості європейських країн, а також для НАТО нового значення після розпочатої РФ гібридної агресії, яка у 2014 р. широкомасштабно проявилася в Україні, а потім у різних формах поширилася й на інші країни.

Відповідно до Зобов'язань щодо посилення стійкості, погоджених керівниками країн під час Варшавського саміту НАТО (8-9 липня 2016 р.)¹, стійкість є ключовою основою для надійного стримування, захисту та ефективного виконання базових завдань Альянсу. У документі зазначено, що країни нині стикаються з більш широким і зростаючим спектром військових і невійськових викликів і загроз, у т.ч. гібридних, що є нині питанням довгострокової адаптації Альянсу. За таких умов для захисту населення і території необхідно забезпечити не лише належні спроможності і готовність збройних сил, але й цивільну готовність, у т.ч. безперервність влади та надання критичних послуг населенню, захист критичної інфраструктури, сталий розвиток тощо.

Наразі Альянс працює над досягненням узгоджених вимог до національної стійкості. При цьому зазначається, що цей процес базується на дотриманні принципів індивідуальної свободи, демократії, прав людини та верховенства права.

Очевидно, **однією з вимог до національної стійкості має бути забезпечення сталого розвитку держави і суспільства.** Зокрема, у стратегічних документах ЄС вже тривалий час простежується тенденція розглядати стійкість через призму сталого розвитку.

Питання сталого розвитку є актуальними не лише для певних країн або їх союзів, але й мають важливе значення для забезпечення глобального

¹ Commitment to enhance resilience. Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Warsaw, 8-9 July 2016 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: https://www.nato.int/cps/su/natohq/official_texts_133180.htm

прогресу. У цьому контексті доцільно звернути увагу на важливий міжнародний документ, який вимагає від країн підписантів виконання низки зобов'язань у сфері забезпечення сталого розвитку. Йдеться про **Цілі сталого розвитку ООН**².

По завершенню терміну дії Цілей розвитку тисячоліття³ у вересні 2015 року в рамках 70-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН у Нью-Йорку відбувся Саміт ООН зі сталого розвитку, на якому було прийнято Порядок денний розвитку після 2015 року. За підсумками Саміту «Перетворення нашого світу: порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року» було затверджено 17 Цілей сталого розвитку та 169 завдань, які необхідно виконати для досягнення визначених цілей. Затверджені цілі й завдання спрямовані на вирішення багатьох проблемних питань у різних сферах – соціальній, економічній, гуманітарній, енергетичній, екологічній, безпековій та ін.

Довідково. У 2000 році на Саміті ООН 189-ма країнами світу була прийнята «Декларація тисячоліття», яка визначила Цілі розвитку тисячоліття (ЦРТ) як всеосяжні рамки цінностей, принципів і ключових чинників розвитку до 2015 року. Цілі охоплювали лише соціальну, гуманітарну і екологічну сфери. Після розроблення універсальних рамок ЦРТ у багатьох країнах було здійснено адаптацію ЦРТ та встановлено цільові показники розвитку з урахуванням специфіки національної ситуації. Україна приєдналася до «Декларації тисячоліття» і взяла на себе зобов'язання досягти ЦРТ до 2015 року.

Підсумовуючи прогрес України на шляху досягнення ЦРТ, можна зазначити низку позитивних зрушень у період до 2013 року. Проте, агресія РФ проти нашої держави, що призвела до порушення територіальної

² Sustainable development goals [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://www.un.org/sustainabledevelopment/sustainable-development-goals/>

³ Millennium Development Goals [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.un.org/millenniumgoals/bkgd.shtml>

цілісності, величезних людських і економічних втрат, порушення прав і свобод людей, нівелювала прогрес у досягненні низки цілей.

У Цілях сталого розвитку (ЦСР), на відміну від Цілей тисячоліття, перелік сфер і завдань розширено. Такий підхід є виправданим і підтверджується тим, що у сучасному глобалізованому світі **сталій розвиток не можливий без забезпечення миру і безпеки, а також налагодження продуктивної співпраці на міжнародному рівні.**

Цілі сталого розвитку встановлюють орієнтири для формування політики та здійснення фінансування за відповідними програмами ПРООН, яка є основним агентством ООН з питань розвитку, і надає підтримку національним урядам з питань адаптації і імплементації ЦСР.

Україна також приєдналася до глобального процесу забезпечення сталого розвитку. Для встановлення стратегічних рамок національного розвитку України на період до 2030 року було започатковано інклюзивний процес адаптації Цілей сталого розвитку. Кожна глобальна ціль була переглянута, з урахуванням національної специфіки. На підставі широкого спектру інформаційних, статистичних та аналітичних матеріалів, була розроблена національна система ЦСР (86 завдань розвитку та 172 показники для моніторингу їх виконання), що відображена у **Національній доповіді «Цілі сталого розвитку: Україна»**, яка була представлена урядом 15 вересня 2017 р.⁴

Очевидно, що для України досягти визначені цілі щодо забезпечення соціального розвитку, сталого економічного зростання, екологічної рівноваги та інших, неможливо без припинення збройного конфлікту на Донбасі, започаткування процесу примирення та реінтеграції, а також створення ефективних, підзвітних та заснованих на широкій участі інституцій на всіх рівнях. Виходячи із цього, особливого значення набуває досягнення **цілі 16 ЦСР: «Мир, справедливість та сильні інститути»**. Для цього

⁴ Цілі сталого розвитку: Україна. Національна доповідь 2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.un.org.ua/images/SDGs_NationalReportUA_Web_1.pdf

передбачається вирішення 9 завдань, для оцінки виконання яких пропонується система індикаторів, а кожному індикатору мають присвоюватись цільові показники, а саме:

1. Скоротити поширеність насильства.

Індикатори виконання завдання:

- *кількість кримінальних правопорушень за ст. 115 – 118, 121 КК України (очевидні умисні вбивства, умисні тяжкі тілесні ушкодження), осіб – передбачається знизити з 9,5 у 2015 р. до 4,5 у 2030 р. (у розрахунку на 100000 осіб);*

- *чисельність потерпілих за останні 12 місяців від фізичного насильства (умисні вбивства та замаху, зґвалтування та замаху, тяжкі тілесні ушкодження), осіб – передбачається знизити з 14,0 у 2015 р. до 5,2 у 2030 р. (у розрахунку на 100000 осіб);*

- *чисельність потерпілих за останні 12 місяців від сексуального насильства, осіб – передбачається знизити з 459 у 2015 р. до 375 у 2030 р.*

2. Збільшити виявлення постраждалих від торгівлі людьми та всіх форм експлуатації.

Індикатори виконання завдання:

- *чисельність потерпілих від торгівлі людьми або інших незаконних угод щодо передачі людини за кримінальними провадженнями, осіб (дані очікуються);*

- *чисельність «дітей вулиці», тис. осіб (дані очікуються);*

- *чисельність постраждалих від сексуальної експлуатації, тис. осіб (дані очікуються).*

3. Підвищити рівень довіри до суду та забезпечити рівний доступ до правосуддя.

Індикатори виконання завдання:

- *рівень довіри громадян до суду – передбачається підвищити з 5% у 2015 р. до 55% у 2030 р.;*

- рівень обізнаності громадян щодо права на безоплатну правову допомогу – передбачається підвищити з 70% у 2020 р. до 90% у 2030 р.

4. Зміцнити систему запобігання та протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та поширення зброї масового знищення.

Індикатор виконання завдання:

- частка ризиків з високим рівнем у загальній сукупності національних ризиків у системі запобігання та протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та розповсюдження зброї масового знищення – передбачається знизити з 21% у 2020 р. до 13% у 2030р.

5. Скоротити незаконний обіг зброї, боєприпасів та вибухових матеріалів.

Індикатори виконання завдання:

- кількість вилученої зброї у населення, організованих груп та злочинних організацій – передбачається збільшити з 1890 од. у 2015 р. до 2500 од. у 2030 р.;

- кількість вилучених боєприпасів у населення, організованих груп та злочинних організацій – передбачається збільшити з 2803 од. у 2015 р. до 3500 од. у 2030 р.;

- кількість кримінальних правопорушень за ст. 263 КК України (незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами) – передбачається збільшити з 6307 од. у 2015 р. до 6430 од. у 2030 р.

6. Скоротити масштаби корупції.

Індикатор виконання завдання:

- показник сприйняття корупції в державному секторі з боку ділових кіл та експертів – передбачається підвищити з 27 у 2015 р. до 60 у 2030 р.

7. Підвищити ефективність діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування.

Індикатор виконання завдання:

- частка населення, задоволеного останнім досвідом користування державними послугами – передбачається підвищити з 40% у 2020 р. до 80% у 2030 р.

8. Відновити територію, постраждалу від конфлікту (Донбас).

Індикатор виконання завдання:

- частка населення, задоволеного досвідом користування інфраструктурними об'єктами та рівнем надання соціальних послуг у ключових сферах у Донецькій та Луганській областях – передбачається підвищити з 70% у 2020 р. до 100% у 2030 р.;

- частка населення, задоволеного рівнем надання послуг у сфері адміністративного управління в Донецькій та Луганській областях – передбачається підвищити з 70% у 2020 р. до 100% у 2030 р.;

- площа розмінованої території у Донецькій та Луганській областях, га (дані очікуються).

9. Зміцнити соціальну стійкість, сприяти розбудові миру та громадській безпеці (конфліктне та постконфліктне врегулювання).

Індикатор виконання завдання:

- Індекс соціальної єдності та примирення (SCORE) (дані очікуються).

Слід зазначити, що багато із зазначених завдань передбачено до виконання різними національними стратегічними і програмними документами.

Довідково: За даними Інституту суспільно-економічних досліджень⁵, в українських державних стратегічних документах та проектах документів, що перебувають на різних стадіях затвердження, повністю або частково враховане 81 завдання (94%). Немає жодної ЦСР, що була б зовсім не відображена у документах державних політик. Найбільше завдань ЦСР враховано у Середньостроковому плані пріоритетних дій уряду на період до

⁵ Як Україна досягає Цілей Сталого Розвитку і де криються проблеми [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ukr.lb.ua/blog/svitlana_kovalivska/379696_yak_ukraina_dosyagaie_tsiley_stalogo.html

2020 р. – 52 завдання або 59%. За ним слідує Стратегія регіонального розвитку – 39 завдань та Стратегія сталого розвитку України на період до 2020 р. – 28 завдань.

Цілі сталого розвитку як міжнародна програма спрямовані, передусім, на вирішення проблем, які перешкоджають глобальному розвитку. Так, аналізуючи завдання, передбачені ціллю 16 «Мир, справедливість та сильні інститути», можна дійти висновку, що вони спрямовані, перш за все, на протидію міжнародній злочинності, тероризму, найбільш поширеним у світі формам експлуатації тощо. Необхідність вирішення специфічних завдань у відповідній сфері має враховуватися під час адаптації ЦРС до національних потреб. Так, не кожна країна є стороною конфлікту, різними є конфліктогенні чинники в них та т.і. Отже, досягнення миру, збереження миру або ж запобігання конфліктам – це різні цілі, досягнення яких передбачає реалізацію відмінних груп завдань.

Водночас, відповідні цілі тісно пов'язані із необхідністю дотримання соціальної справедливості, а також зміцненням державних інститутів, діяльність яких спрямована на забезпечення державної і громадської безпеки.

Для України досягнення зазначеної цілі ЦСР має першочергове значення з огляду на наявність неврегульованого збройного конфлікту на Донбасі та анексію Росією АР Крим. З огляду на специфічний характер цих подій, які є елементами гібридної війни РФ проти України, адаптація цієї цілі потребувала від України більших зусиль та принципово інших підходів, ніж від інших країн. Слід також враховувати, що цей конфлікт не є внутрішнім, а отже потребує виконання низки завдань у сфері міжнародних відносин, що виходить за межі завдань, визначених ціллю 16 ЦСР.

У цілому слід визнати, що завдання й індикатори, які увійшли до адаптованої цілі 16 відповідно до Національної доповіді «Цілі сталого розвитку: Україна», не охоплюють весь спектр процесів, необхідних для досягнення миру, справедливості та розбудови сильних інститутів в Україні. В умовах нашої країни ці сфери є ключовими для забезпечення подальшого

розвитку, а вирішення відповідних проблем потребує індивідуального підходу.

Відновлення миру на всій території України, а також державного суверенітету України над тимчасово окупованими територіями потребують комплексного підходу, який має бути відображений у відповідній Стратегії, яка визначатиме порядок дій держави на різних етапах цього процесу і у різних сферах.

Прийнятий Верховною Радою України 18 січня 2018 р. Закон України «Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях» став першим реальним законодавчим кроком на шляху формування правових рамок реалізації державної політики щодо тимчасово окупованих територій та захисту національних інтересів в умовах гібридної агресії РФ.

Ймовірно, відсутність комплексної державної стратегії щодо відновлення миру та державного суверенітету України над тимчасово окупованими територіями позначилася на процесі адаптації ЦСР, передусім, щодо визначення конкретних завдань у рамках цілі 16 ЦСР.

Крім того, завдання, визначені ціллю 16 ЦСР щодо створення сильних державних інститутів, виглядають дещо звуженими, порівняно з процесами, які вже відбуваються в Україні у сфері реформування державного управління і, особливо, сектору безпеки і оборони України, що відіграє ключову роль у досягненні миру і відновленні територіальної цілісності України. У цьому контексті слід більше орієнтуватися на такі програмні документи, як Стратегія національної безпеки України, Стратегія сталого розвитку «Україна - 2020», Концепція розвитку сектору безпеки і оборони України, Воєнна доктрина України, Стратегічний оборонний бюлетень та т.і. Практично всі зазначені документи розроблялися за участі експертів ЄС і НАТО і враховують відповідні європейські і євроатлантичні стандарти.

Окремо слід звернути увагу на те, що індикатори, за якими має оцінюватися прогрес у досягненні зазначеної цілі, не охоплюють всієї повноти завдання, яке мають характеризувати, а їх цільові значення (показники) іноді є неоднозначними.

Так, завдання «Підвищити ефективність діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування» цілі 16 ЦСР по суті має відображати результати всіх реформ у сфері державного управління. Враховуючи різну динаміку реформ у різних сферах державного управління, частки населення, задоволеного досвідом користування тими чи іншими державними послугами можуть суттєво різнитися. Крім того, є сфери державного управління, які неможливо оцінити за відповідним критерієм. Передусім, йдеться про сферу національної безпеки і оборони, для оцінок якої доцільніше використовувати показник рівня довіри населення до відповідних органів. Очевидно, що один усереднений індикатор не зможе надати об'єктивну оцінку стану справ у сфері державного управління, а скоріше здатен виявити певні тенденції у відповідній сфері.

Також у розрізі цього завдання відсутні індикатори, які здатні виявити зв'язок між виконанням завдань щодо розбудови сильних інститутів та впливом цих результатів на досягнення миру і справедливості в країні.

Проведений аналіз свідчить, що значення відповідних індикаторів, визначених ЦСР та іншими стратегічними і програмними документами держави, іноді відрізняються. Так, індикатор завдання цілі 16 щодо підвищення рівня довіри до суду визначений на рівні 55% у 2030 р., тоді як Стратегія сталого розвитку "Україна - 2020" встановлює його на рівні 70% до 2020 р. Це певним чином дезорієнтує виконавців відповідного завдання.

Крім цього, окремі індикатори не у повному обсязі охоплюють те завдання, стан виконання якого вони мають відображати. Так, оцінка виконання завдання «Скоротити поширеність насильства» цілі 16 ЦСР має здійснюватись за 3 індикаторами. Перший індикатор враховує обмежену кількість злочинів: очевидні умисні вбивства, умисні тяжкі тілесні

ушкодження. При цьому, наприклад терористичні акти, жертвами яких в більшості випадків стають мирні мешканці, не беруться до уваги. Слід зауважити, що на теперішній час рівень загрози тероризму в Україні є найвищим з часу проголошення незалежності нашої держави, внаслідок чого, загроза поширення насильства також залишається високою.

Суперечливими виглядають наведені у Національній доповіді цільові значення індикаторів, за якими оцінюють стан виконання завдання «Скоротити незаконний обіг зброї, боєприпасів та вибухових матеріалів» цілі 16 ЦСР. Аналіз цих значень вказує, що у період 2016 – 2030 років прогнозується зростання кількості вилученої зброї та боєприпасів, та кримінальних правопорушень за ст. 263 КК України (незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами). З одного боку, така динаміка може свідчити про активізацію роботи відповідних органів із протидії цим злочинам, а з іншого – про збільшення обсягів незаконного обігу зброї, боєприпасів та вибухових матеріалів, тобто про досягнення абсолютно протилежної завданню мети.

Слід зазначити, що для окремих індикаторів джерелом цільових показників визначено Єдиний реєстр досудових розслідувань (ЄРДР). Передусім, йдеться про такі індикатори, як кількість кримінальних правопорушень за ст. 115 – 118, 121 КК України (очевидні умисні вбивства, умисні тяжкі тілесні ушкодження), чисельність потерпілих за останні 12 місяців від фізичного насильства (умисні вбивства та замах, зґвалтування та замах, тяжкі тілесні ушкодження), чисельність потерпілих від торгівлі людьми або інших незаконних угод щодо передачі людини за кримінальними провадженнями, кількість вилученої зброї у населення, організованих груп та злочинних організацій, кількість вилучених боєприпасів у населення, організованих груп та злочинних організацій, кількість кримінальних правопорушень за ст. 263 КК України (незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами).

При цьому слід взяти до уваги, що відповідно до статті 62 Конституції України особа вважається невинуватою у вчиненні злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду. За таких умов, використання ЄРДР як джерела для показників у кількісних індикаторах (кількість правопорушень, кількість жертв, кількість вилученої зброї тощо) може некоректно відображати реальний стан речей. З огляду на це, більш доцільним видається використання даних Єдиного державного реєстру судових рішень.

У Національній доповіді також зазначається, що аналітичним інструментом, який дозволить оцінити соціальну динаміку у суспільстві, має стати **індекс SCORE** (The Social Cohesion and Reconciliation) – **індекс соціальної згуртованості і примирення**. Цей індекс запропонований у якості індикатора виконання завдання «Зміцнити соціальну стійкість, сприяти розбудові миру та громадській безпеці (конфліктне та постконфліктне врегулювання)» цілі 16 ЦСР. При цьому у Національній доповіді зазначено, що дані щодо цього індикатора очікуються.

Довідково: Індекс SCORE був розроблений спільними зусиллями Центру сталого миру та демократичного розвитку (SeeD) та ПРООН за фінансування USAID. Розробники цього Індексу вважають, що він може бути найбільш оптимальним інструментом для вивчення та оцінки стану відносин всередині та між етнічними, релігійними та іншими соціальними групами у багатонаціональних суспільствах, які зазнали конфліктів, і наразі стикаються з проблемами у встановленні миру та відновленні державності.

Для визначення індексу SCORE використовується метод анкетування, і має враховуватися специфіка регіону щодо якого він застосовується.

Індекс SCORE охоплює два основних процеси - примирення та соціальна згуртованість, які оцінюються за певними індикаторами⁶.

⁶ Methodology of score [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://scoreforpeace.org/app/webroot/files/general/files/methodology%20of%20score.pdf>

Показник соціальної згуртованості складається з таких індикаторів:

1. Довіра до установи (вимірюється ступінь довіри людей до таких установ, як судова система, парламент та поліція).

2. Представництво установами інтересів громадян (вимірюється відчуття людей щодо відображення їх потреб у роботі державних інституцій, зокрема щодо їх участі у процесі прийняття державних рішень).

3. Особиста безпека (вимірюється, наскільки безпечно люди почувуються у повсякденному житті - з точки зору захищеності від насильства, наявності достатнього (безпечного) базового доходу, здатності вільно висловлювати власні погляди).

4. Задоволення громадським життям (вимірюється задоволеність громадян рівнем надання адміністративних послуг, у т.ч. у сфері правосуддя, станом економічного розвитку та переговорного процесу у сфері забезпечення миру і безпеки).

5. Свобода від корупції (вимірюється ступінь сприйняття громадянами суспільного життя як вільного від корупції).

6. Задоволення життям (вимірюється ступінь задоволення громадянами різними аспектами життям, зокрема, щодо роботи, стану здоров'я, наявності вільного часу і т.і.).

7. Ідентичність (вимірюється важливість для особи належності до певної етнічної групи).

8. Громадянське суспільство (вимірюється ступінь участі громадян у суспільно-політичних процесах, у т.ч. протестних акціях, членство в політичних партіях або інших організаціях та ін.).

Показник примирення складається з таких індикаторів:

1. Негативні стереотипи (оцінюється відношення населення до протилежної (ворожої) групи громадян, у т.ч. щодо їх схильності до застосування насильства або недружнє ставлення).

2. Міжгрупові тривоги (оцінюється, чи мають представники цільової групи відчуття загрози, неспокою або тривоги, якщо вони опиняються наодинці з представниками протилежної (ворожої) групи).

3. Соціальне відчуження (вимірюється сприйняття населенням можливих соціальних відносин з членами протилежної групи, зокрема, родинних, сусідських, робочих тощо).

4. Соціальна загроза (оцінюється, чи можуть становити загрозу для способу життя цільової групи представники протилежної (ворожої) групи, у т.ч. щодо впливу на релігійні традиції, мову, можливості працевлаштування тощо).

5. Активна дискримінація (вивчається явна дискримінаційна поведінка щодо членів груп, у т.ч. факти відмови в наданні допомоги, з огляду на приналежність до протилежної (ворожої) групи або небажання перебувати в одному приміщенні, існування неприємних жартів про іншу групу тощо).

6. Позитивні відчуття (визначається, у якій мірі люди мали теплі стосунки з членами іншої групи або позитивні приклади взаємодії).

7. Культурна різниця (визначається, у якій мірі респонденти вважають, що аспекти власної культури є несхожими на культурні аспекти іншої групи).

8. Схильність до прощення (вимірюється ступінь сприйняття респондентами можливості прощення іншої сторони як способу вирішення існуючих проблем).

9. Схильність до помсти (вимірюється ступінь сприйняття респондентами можливості помсти як єдиного способу вирішення спору).

10. Міжгруповий контакт (вимірюється обсяг взаємодії респондентів з представниками протилежної (ворожої) групи).

Наведені показники є базовими для розрахунку індексу SCORE. З урахуванням регіональних особливостей при проведенні відповідних досліджень можуть бути застосовані і інші індикатори, що розкривають особливості ставлення людей до певних проблем.

Слід зазначити, що наприкінці 2016 року Центром сталого миру та розвитку демократії (SeeD) за підтримки Агентства США з міжнародного розвитку (USAID) було проведено дослідження та визначено індекси SCORE щодо ситуації в Україні. У цих дослідженнях було отримано показники за окремими регіонами, а у 2017 році було проведено дослідження на сході України (Харківська, Луганська, Донецька, Запорізька та Дніпропетровська області). При цьому дослідниками було застосовано, крім базових, ще й низку додаткових показників й індикаторів, розроблених з метою урахування особливостей ситуації в Україні.

Слід зазначити, що результати дослідження у рамках визначення індексів SCORE щодо України демонструють достатньо високий рівень узагальнених показників щодо можливостей примирення (6,4 з 10 можливих), інтеграції Донбасу (6,5 з 10 можливих), орієнтації населення на мирний шлях розв'язання конфлікту (6,3 з 10 можливих), психологічного пристосування різних груп в середині суспільства (7,6 з 10 можливих). При цьому узагальнений показник соціальної згуртованості є значно нижчим (4,2 з 10 можливих)⁷.

Наведені дані свідчать, що Україна має високі шанси на врегулювання конфлікту на Донбасі мирним шляхом. Відсутні значні перешкоди на цьому шляху у вигляді внутрішніх протиріч між різними групами населення. Це ще раз підтверджує природу цього конфлікту не як громадянського (внутрішнього), а як такого, що має зовнішнє походження.

Можна стверджувати, що дослідження у рамках визначення індексів SCORE дають змогу отримати достатньо широкий спектр інформації, яка характеризує ситуацію в різних регіонах нашої країни та може бути використана державними органами для розроблення та коригування державної політики не лише з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій, але й у інших сферах національної безпеки.

⁷ Ukraine. Social Cohesion and Reconciliation Index [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://scoreforpeace.org/?country=25&year=49&dimension=Reconciliation&indicator=All&of=all&towards=PM>

Міжнародний досвід свідчить, що практика вимірювання індексів SCORE з подальшим аналізом отриманих результатів застосовується низкою країн Європи та Азії (Кіпр, Боснія і Герцеговина, Непал). Відповідні дані використовуються уповноваженими державними органами у процесі прийняття рішень, спрямованих на розбудову стійкого миру, зміцнення соціальної єдності та примирення.

Аналіз відповідних показників у динаміці дозволить оцінити, з одного боку, прогрес держави у вирішенні відповідних складних проблем, а з іншого – ефективність міжнародної допомоги з відповідних питань.

Висновки і рекомендації

1. Забезпечення сталого розвитку держави і суспільства є одним з елементів формування національної стійкості. На досягнення цієї мети спрямовані Цілі сталого розвитку як програмний документ ООН, покликаний вирішити низку проблем глобального розвитку. Адаптована до національних потреб версія ЦСР представлена у Національній доповіді «Цілі сталого розвитку: Україна», відповідно до якої визначено 86 завдань розвитку у різних сферах.

2. Для забезпечення сталого розвитку України, як і стійкості нашої держави, принципове значення має припинення збройного конфлікту на Донбасі, започаткування процесу примирення та реінтеграції, а також створення ефективних, підзвітних та заснованих на широкій участі інституцій на всіх рівнях. На досягнення відповідних результатів зорієнтована ціль 16 ЦСР «Мир, справедливість та сильні інститути», якою визначені 9 завдань, для оцінки виконання яких запропонована система індикаторів.

3. Проведений аналіз завдань й індикаторів, визначених ціллю 16 ЦСР «Мир, справедливість та сильні інститути» Національної доповіді, дозволяє стверджувати, що вони не охоплюють весь спектр процесів, необхідних для досягнення миру, справедливості та розбудови сильних інститутів в Україні,

а деякі зі встановлених індикаторів та їх показників є неоднозначними і не дозволяють об'єктивно оцінити прогрес у відповідній сфері.

Виявлені розбіжності між цільовими показниками, визначеними завданнями ЦСР та іншими програмними документами України, що свідчить про те, що адаптація відповідних цілей до національних потреб при підготовці Національної доповіді «Цілі сталого розвитку: Україна» здійснювалася без належного урахування положень існуючих стратегічних і програмних документів, зокрема, Стратегії сталого розвитку «Україна - 2020».

З огляду на це, *Кабінету Міністрів України* доцільно за можливості уточнити низку завдань й індикаторів їх виконання, визначених, зокрема ціллю 16 Національної доповіді «Цілі сталого розвитку: Україна», а також врахувати необхідність відповідних роз'яснень і уточнень під час підготовки звітів щодо ходу імплементації цього документу в Україні.

4. Відновлення миру на всій території України, а також державного суверенітету України над тимчасово окупованими територіями потребують комплексного підходу, який має бути відображений у відповідній Стратегії, яка визначатиме порядок дій держави на різних етапах цього процесу і у різних сферах.

З огляду на це, *Кабінету Міністрів України спільно з Апаратом РНБОУ* доцільно підготувати проект Стратегії відновлення державного суверенітету України над тимчасово окупованими територіями як комплексного документу, який визначатиме порядок дій держави на різних етапах цього процесу і у різних сферах з урахуванням положень Закону України «Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях».

5. Практика вимірювання індексу SCORE, який має застосовуватися для визначення результатів виконання одного із завдань цілі 16 ЦСР, може також достатньо ефективно використовуватися державними органами для

розроблення та коригування державної політики у різних сферах національної безпеки, у т.ч. з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій, розбудови стійкого миру, зміцнення соціальної єдності та примирення.

З огляду на це, *Апарату РНБОУ* доцільно взяти до уваги можливість використання індексу SCORE у якості одного з індикаторів (показників) стану національної безпеки України.

Водночас, *Міністерству з питань тимчасово окупованих територій та внутрішньо переміщених осіб України* доцільно розширити практику оприлюднення індексу SCORE щодо України і аналізу результатів відповідних досліджень із залученням провідних наукових установ.

Резнікова О.О.
відділу проблем національної безпеки
Національний інститут стратегічних досліджень
травень 2018 р.